

حقوق انسان و حقوق اديان

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ

وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ

عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾

حجرات (۴۹)، ۱۳

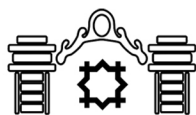
سرشناسه	مظفری، محمد حسین، ۱۳۳۹ -
عنوان و نام پدیدآور	حقوق انسان و حقوق ادیان: جهان اسلام و گفتمان حقوق بشر (مجموعه مقالات) / تألیف محمد حسین مظفری
مشخصات نشر	قم: نشر ادیان، ۱۴۰۲
مشخصات نشر	تهران: مجلس شورای اسلامی، کتابخانه، موزه و مرکز اسناد ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری	۳۱۴ ص.
فروست	نشر ادیان؛ ۲۰۵.
شابک	978-600-2203-73-1
وضعیت فهرست نویسی	فیبیا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: حقوق بشر -- جذبه‌های مذهبی -- اسلامی Human rights-- Religious aspects-- Islam
موضوع	: حقوق بشر -- مقاله‌ها و خطابه‌ها Human rights-- Addresses, essays, lectures
شناسه افزوده	: ایران. مجلس شورای اسلامی. کتابخانه، موزه و مرکز اسناد.
رده بندی کنگره	: ۶۰۷/م / ۲۳۰/۱ BP
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۴۸۳۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۹۱۶۳۱۱۱

حقوق انسان و حقوق ادیان

جهان اسلام و گفتمان حقوق بشر

(مجموعه مقالات)

محمد حسین مظفری

مرکز مطالعات اسلامی
مجلس شورای اسلامی

۱۴۰۳

قم، پردیسان، روبه‌روی مسجد امام صادق (علیه‌السلام)، دانشگاه ادیان و مذاهب.
تلفن: ۰۲۵-۳۲۸۰۳۱۷۱
همراه: ۰۹۱۲۷۵۴۵۷۷۸
فروشگاه اینترنتی:

@Libadyan

www.Adyanpub.com

حقوق انسان و حقوق ادیان:

جهان اسلام و گفتمان حقوق بشر (مجموعه مقالات)

تألیف: محمد حسین مظفری

ناشر: کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی و ادیان

نوبت چاپ: اول، پاییز ۱۴۰۳

طراح: مهدی محمدی شجاعی، شهرام بردبار

صفحه آرا: فاطمه بوجار

چاپ: مؤسسه بوستان کتاب

شمارگان: ۱۰۰ نسخه

مرجع قیمت: وبسایت رسمی انتشارات دانشگاه ادیان و مذاهب

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۲۰۳-۷۳-۱

(کلیه حقوق محفوظ و مخصوص ناشر است)

تکثیر، انتشار و بازنویسی این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه (از قبیل چاپ، فتوکپی، الکترونیکی، صوت و تصویر) بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع و پیگرد قانونی دارد.

برنام صورت آرای معانی

مجموعه حاضر، حاوی شماری از مقالات محقق گرامی جناب آقای محمدحسین مظفری در باب حقوق بشر است که در ضمن آنها، مبانی نظری گفتمان حقوق بشر را مورد بررسی و کنکاش قرار داده است. نویسنده در این گفتارها بر آن است که نشان دهد مباحثات نهادهای حقوق بشری و ارکان مختلف سازمان ملل با سازمان همکاری اسلامی در باب حقوق بشر، چه مسیری را پیموده و به چه نتایجی رسیده است.

با وجود آن که اختلافات میان جریان اسلامی و سکولار در جوامع اسلامی درباره حقوق بشر و دیگر مسائل مهم سیاسی و اجتماعی، به جبهه بندی فکری و اجتماعی انجامیده است، با این حال، اندیشمندان هیچ یک از این دو جبهه تاکنون نتوانسته اند نظریه سیاسی و اجتماعی منسجم و روشنی برای حل و فصل مسایل مهم اجتماعی جوامع خود ارائه کنند. نویسنده در این مقالات کوشیده است اهمیت این دغدغه را با واکاوی شماری از مسایل راجع به حقوق بشر به دانشجویان و محققان نشان دهد.

از پژوهشگر ارجمند جناب آقای دکتر محمدحسین مظفری که این مجموعه ارزشمند را قلم زده اند، سپاسگزاری و قدردانی می کنیم و برای همکاران محترم معاونت پژوهش برای آماده سازی و انتشار این اثر، آرزوی توفیقات روزافزون داریم.

غلامرضا قاسمیان

رئیس کتابخانه، موزه و مرکز اسناد

مجلس شورای اسلامی

فهرست مطالب

پیشگفتار	۱۵
◆ اعلامیه حقوق بشر سازمان همکاری اسلامی، از توازی کارکردی تا کارکرد تکمیلی	۲۳
مقدمه	۲۳
۱. بازنگری در اسناد حقوق بشر	۲۵
۱-۱. اهمیت اصلاح اعلامیه قاهره	۲۶
۱-۲. سیاق کلی و ویژگی اصلی	۲۹
۱-۳. محدودیت‌های حقوق و آزادی‌ها	۳۲
۲. منازعات کهن	۳۴
۲-۱. آزادی دین	۳۴
۲-۲. حقوق زن	۳۷
۲-۳. آزادی بیان	۴۰
نتیجه‌گیری	۴۳
منابع	۴۷
◆ ایران و دیپلماسی حقوق بشر	۵۱
مقدمه	۵۱

۱. تقریب و پذیرش مطلق.....	۵۳
۲. ردّ و انکار.....	۶۰
۳. دورستگی و تضاد.....	۶۷
۴. تحفظ و پذیرش مشروط.....	۷۵
نتیجه گیری.....	۸۱
منابع.....	۸۵

◆ کرامت و برابری انسانی، در منشور حق شهروندی.....

مقدمه.....	۹۱
الف) تبارشناسی واژه کرامت.....	۹۳
۱. کرامت انسانی، مبنای حقوق.....	۹۶
۲. کرامت اکتسابی.....	۱۰۳
۳. کرامت به مثابه حق.....	۱۰۸
ب) گونه‌شناسی اصل برابری.....	۱۱۳
۱. برابری انسانی.....	۱۱۴
۲. برابری به مثابه اصل.....	۱۱۸
۳. برابری به مثابه تکنیک.....	۱۲۰
نتیجه گیری.....	۱۲۵
منابع.....	۱۲۷

◆ کشورهای اسلامی و حقوق جهانی بشر: مشارکت‌ها و مخالفت‌ها.....

مقدمه.....	۱۳۱
۱. مدعیان مشارکت.....	۱۳۳
۲. نافیان مشارکت.....	۱۳۷
۳. رهیاف تحقیق.....	۱۴۵
۳-۱. دوران شکل‌گیری و تدوین.....	۱۴۶

۱۵۰ ۳-۲. دوران توسعه و گسترش
۱۵۱ ۳-۳. تحول و تکامل
۱۵۴ نتیجه گیری
۱۵۷ منابع

◆ استراتژی کشورهای اسلامی در تعامل با نظام بین‌المللی حقوق بشر

۱۶۱ مقدمه
۱۶۲ ۱. فقدان استراتژی
۱۶۸ ۲. استراتژی جایگزین
۱۷۵ ۳. استراتژی استحاله
۱۸۱ ۴. استراتژی تکمیلی
۱۸۷ نتیجه گیری
۱۸۹ منابع

◆ حقوق انسان یا حقوق ادیان؟

۱۹۳ مقدمه
۱۹۵ ۱. تأملی در مقررات موجود
۲۰۰ ۲. هنجارسازی کشورهای اسلامی
۲۰۵ ۳. آثار حقوقی قطعنامه‌ها
۲۰۵ نتیجه گیری
۲۰۷ منابع

◆ گناه آدم و کرامت انسان

۲۰۹ مقدمه
۲۱۱ ۱. مفهوم کرامت ذاتی بشر
۲۱۵ ۲. لوح سفید ضمیر انسان

۲۱۸	۳. کرامت ذاتی و کرامت انسانی
۲۲۱	نتیجه گیری
۲۲۳	منابع
◆ از حقوق طبیعی تا حق های طبیعی، جستاری در بنیان های کلامی حقوق بشر	
۲۲۵	مقدمه
۲۲۷	قسمت اول: تبارشناسی مفهوم حقوق طبیعی
۲۲۸	۱. حقوق و قانون
۲۳۳	۲. حقوق طبیعی و حق های طبیعی
۲۳۶	قسمت دوم: تحول مفهوم حقوق طبیعی
۲۳۷	۱. حقوق طبیعی در دوران باستان
۲۴۱	۲. حقوق طبیعی در دوران جدید
۲۴۴	قسمت سوم: مبانی کلامی حقوق طبیعی
۲۴۵	۱. حقوق طبیعی در کلام اسلامی
۲۵۰	۲. نسبت حق و تکلیف
۲۵۴	نتیجه گیری
۲۵۵	منابع
◆ اشغال عراق و آزادی دین از نگاه حقوق بین الملل	
۲۵۹	مقدمه
۲۶۲	الف) آزادی دین در حقوق بین الملل معاصر
۲۶۳	۱. کنوانسیون ژنوساید و پاکسازی قومی
۲۶۴	۲. اعلامیه جهانی حقوق بشر
۲۶۶	۳. میثاق بین المللی حقوق سیاسی و مدنی
۲۶۶	۴. اعلامیه امحاء ناشکیبایی دینی
۲۶۹	۵. اعلامیه حقوق بشر اسلامی

ب) تبشیر و آزادی تبلیغ دین.....	۲۷۰
۱. تبلیغ دینی در قوانین و رویه قضایی.....	۲۷۱
۲. تبلیغات دینی فرامرزی.....	۲۷۴
۳. تبلیغ سازمان یافته.....	۲۷۷
ج) فرایند تغییر دین.....	۲۷۷
۱. روش‌های اغواگرانه.....	۲۸۰
۲. اکراه و اضطرار در حقوق داخلی.....	۲۸۱
۳. مفهوم اجبار در حقوق بین‌الملل.....	۲۸۲
د) اشغال سرزمین.....	۲۸۴
۱. اسیران جنگی.....	۲۸۴
۲. پناهجویان و آوارگان.....	۲۸۶
۳. سرزمین‌های تحت اشغال.....	۲۸۷
نتیجه‌گیری.....	۲۸۹
◆ تنوع فرهنگی و جهان شمولی حقوق بشر.....	۲۹۱
مقدمه.....	۲۹۱
۱. چالش جهان شمولی.....	۲۹۶
۲. جهان شمول بودن و ارکان منطقه‌ای حقوق بشر.....	۳۰۳
نتیجه‌گیری.....	۳۰۶
■ نمایه‌ها.....	۳۰۹

پیشگفتار

مجموعه‌ای که پیش روی شما خواننده گرامی قرار دارد حاوی شماری از مقالات این نویسنده در باب حقوق بشر است و در واقع، یکی از نتایج و ثمرات اهتمام مستمر صاحب این قلم در طی قریب به سه دهه گذشته برای کنکاش در مبانی نظری گفتمان حقوق بشر است. این تکاپوی فکری و اندیشه‌ورزی از دوران تحصیل در رشته حقوق بین‌الملل آغاز شد و اولین ثمره علمی آن در پایان‌نامه کارشناسی ارشد در باب شکیبایی دینی تجلی یافت.^۱ مجادلات بی‌پایان دولت جمهوری اسلامی با ارکان حقوق بشر سازمان ملل موجب شده بود تا دانشجویان رشته حقوق بین‌الملل در آن دوران با شور و اشتیاق خاصی مسایل حقوق بشر را در مطالعات خود دنبال کنند. این مطالعات که از دوران دانشجویی آغاز شده بود تا امروز ادامه داشته و مقالات این مجموعه از جمله ثمرات آن اشتیاق و اهتمام است. چنانکه پایان‌نامه دکتری صاحب این قلم در سال ۱۳۸۸ با عنوان کشورهای اسلامی و حقوق بشر توسط انتشارات باز روانه بازار نشر شد.^۲

هر چند بسیاری از این مقالات در نشریات داخلی یا در مجموعه مقالات همایش‌های علمی انتشار یافته است، اما بعضی از آنها که به درخواست مراکز علمی کشور تدوین شده یا در همایش‌های بین‌المللی ارائه شده‌اند، تا کنون به زیور طبع آراسته نشده است. اینک

۱. ناپردباری مذهبی، مؤسسه فرهنگ و اندیشه معاصر، ص ۲۰۳.

۲. کشورهای اسلامی و حقوق بشر، انتشارات باز، ص ۳۸۷.

خرسندم که مقالات مرتبط با مباحثات حقوق بشر در یک جلد گرد هم آمده و در دسترس دانشجویان، محققان و فعالان حقوق بشر قرار می‌گیرد.

نویسنده در این مقالات کوشیده است تا نشان دهد که مباحثات نهادهای حقوق بشری و ارکان مختلف سازمان ملل با سازمان همکاری اسلامی در باب حقوق بشر چه مسیری را طی کرده و به چه نتایجی رسیده است. چنانکه اختلافات میان جریان اسلامی و سکولار در جوامع اسلامی در مباحثات راجع به حقوق بشر - و دیگر مسائل مهم سیاسی و اجتماعی - به نوعی استقطاب و گسست و جبهه‌بندی فکری و اجتماعی انجامیده است، با این حال، اندیشمندان هیچ یک از این دو جبهه تا کنون نتوانسته‌اند نظریه سیاسی و اجتماعی منسجم و روشنی برای حل و فصل مسایل مهم اجتماعی جوامع خود ارائه کنند. به گمان من، این هر دو قطب فکری در این امر اشتراک دارند که در مبانی نظری فاقد هر گونه نظریه‌پردازی اصیل و مستقل هستند. حال آنکه پیشرفت و رفاه جوامع اسلامی در صورتی میسر است که اندیشمندان و محققان آن بتوانند با نظریه‌پردازی سهم خود را در حل و فصل مسایل مهم سیاسی و اجتماعی جوامع خود ایفا کنند.

شوربختانه این امر در زمینه علوم انسانی نمود بیشتری دارد. یک مقایسه ساده میان وضعیت پیشرفت علمی کشور در مسایل پزشکی و فنی و مهندسی با علوم انسانی این تشتت ذهنی و پریشانی فکری را در مسایل نظری به خوبی نشان می‌دهد. حال آنکه سالانه صدها مجله علمی و پژوهشی با هزاران مقاله در زمینه علوم انسانی در کشور منتشر می‌شود. اما گویا به موازات افزایش شمار مقالات علمی و پژوهشی در این مجلات فاخر و پرآوازه، آمار مشکلات فرهنگی و اجتماعی نیز روندی فزاینده دارد. گویی دانشمندان و محققان این سرزمین در مقالات پژوهشی خود مسایل و مشکلات عوالم دیگر را حل و فصل می‌کنند. حال آنکه تمامی این اهتمام علمی در مسایل نظری در صورتی ارزشمند است که در حل و فصل مشکلات عالم و آدم به کار آید. من در این مقالات کوشیده‌ام اهمیت این دغدغه را با واکاوی شماری از مسایل راجع به حقوق بشر به دانشجویان و محققان ارجمند نشان دهم و چنانچه در این امر موفق شده باشم،

گمان دارم از عهده‌ وظيفه خود برآمده‌ام.

مقاله نخست با عنوان «اعلامیه حقوق بشر سازمان همکاری اسلامی، از توازی کارکردی تا کارکرد تکمیلی» با روش توصیفی و تحلیلی رویکرد کلی و ویژگی‌های خاص فرایند بازنگری و تصویب این اعلامیه را بررسی کرده است. ویراست انگلیسی این مقاله همراه با ترجمه فارسی آن در دوفصلنامه حقوق بشر دانشگاه مفید (شماره ۳۲، پاییز و زمستان ۱۴۰۰) انتشار یافت و ترجمه فارسی آن اینک در این مجموعه تقدیم می‌شود.

از اوایل دهه ۱۹۸۰ میلادی، سازمان کنفرانس اسلام می در صدد برآمد تا با تصویب اعلامیه حقوق بشر در اسلام گفتمان حقوق بشری خاص خود را در توازی با نظام بین‌المللی حقوق بشر ایجاد کند. با تصویب اعلامیه قاهره در سال ۱۹۹۰، جدال میان دولت‌های غربی و کشورهای اسلامی بر سر تعارض مفاد آن با معیارهای حقوق بشر ادامه داشت. اما در برنامه اقدام سال ۲۰۰۵ از گفتمان توازی کارکردی دست کشید و با اصلاح اساسنامه، اعتلای حقوق بشر در زمره اهداف سازمان درآمد. تشکیل کمیسیون مستقل دائمی حقوق بشر، زمینه را برای بازنگری در اعلامیه قاهره فراهم کرد و در ۲۸ نوامبر ۲۰۲۰ «اعلامیه حقوق بشر سازمان همکاری اسلامی (اعلامیه جدید)» به تصویب رسید و شاید اینک مجادله سی ساله بر سر اعلامیه قاهره خاتمه یافته باشد.

در قسمت نخست چارچوب کلی بازنگری در اعلامیه قاهره، روش بازنگری و چالش‌های فرایند تصویب «اعلامیه جدید» را مطالعه و در قسمت دوم با مقایسه دو اعلامیه، تغییرات صورت گرفته در متن و محتوای آنها را مطالعه کرده است و در ارزیابی کلی نتیجه می‌گیرد که از نظر سیاسی، تدوین کنندگان اعلامیه جدید به «دستاوردی شگرف» دست یافته و ادبیات حقوق بشری سازمان را با گفتمان بین‌المللی حقوق بشر هماهنگ کرده‌اند. اما صلاحیت و توانایی علمی برای انطباق معیارهای حقوق بشر با تعالیم و ارزش‌های اسلامی را فاقد بوده و در مواردی با رونویسی از روی اسناد بین‌المللی حقوق بشر، اعتبار علمی خود را مخدوش ساخته‌اند.

مقاله دوم با عنوان «ایران و دیپلماسی حقوق بشر» نخستین بار در همایش ایران و حقوق

بین‌المللی، صلح و امنیت که در آبان ۱۳۹۵ در دانشگاه قم برگزار شده بود، ارائه شد و در مجموعه مقالات این همایش از سوی دانشگاه قم انتشار یافت. دولت ایران در زمان تدوین اعلامیه جهانی حقوق بشر از لحاظ گرایش‌های سیاسی در زمره کشورهای وابسته به بلوک غرب بود و به اعلامیه جهانی حقوق بشر رأی مثبت داد. سیاست رژیم شاه مبنی بر ارائه تصویری مثبت از این رژیم در سطح بین‌المللی سبب شد تا از برنامه سازمان ملل در خصوص حقوق بشر به عنوان ابزاری برای کسب پرستیژ بین‌المللی بهره جوید. با پیروزی انقلاب اسلامی، دولت ایران سیاست دنباله‌روی از غرب را کنار گذاشت و مقابله با برنامه حقوق بشر سازمان ملل را خط‌مشی خود قرار داد. اما این سیاست هم دوام نیاورد و با تغییر رویکرد در صدد تصویب بعضی از پیمان‌نامه‌های حقوق بشری برآمد و در سطح داخلی اقدامات بی‌سابقه‌ای را برای ترویج حقوق بشر دنبال کرد. این مقاله ابعاد مختلف سیاست حقوق بشری ایران را در دوره‌های مختلف بررسی و علل اتخاذ سیاست‌های متناقض در باب حقوق بشر را در چارچوب نظام حقوقی ایران تبیین کرده است.

مقاله سوم با عنوان «کرامت و برابری انسانی، در منشور حقوق شهروندی» در مجموعه مقالات «حقوق شهروندی، کاوش‌ها و چالش‌ها در سال ۱۳۹۹ از سوی سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت) انتشار یافت.

مبانی نظری اصول حقوق بشر را از منظر دینی و حقوق اسلامی مطالعه کرده و جایگاه کرامت و برابری را در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران بررسی کرده است. در بخش نخست تجلیات کرامت انسانی و دلالت معنایی آن را مطالعه و در بخش دوم مفهوم اصل برابری و جایگاه آن را در تدوین نظریه عدالت اجتماعی تبیین کرده است.

مقاله چهارم با عنوان «کشورهای اسلامی و حقوق جهانی بشر: مشارکت‌ها و مخالفت‌ها» در سال ۱۳۸۷ در مجله علمی و پژوهشی نامه مفید انتشار یافت. در دهه‌های اخیر بعضی از کشورهای اسلامی ادعا کردند که کشورهای اسلامی در تدوین معیارهای فعلی حقوق بشر مشارکت نداشته‌اند و در نتیجه این معیارها جهان‌شمول نیستند. این مقاله وضعیت مشارکت کشورهای اسلامی را در تدوین، توسعه و تحول

نظام بین‌المللی حقوق بشر مطالعه کرده است.

مقاله پنجم با عنوان «راهبرد کشورهای اسلامی در تعامل با نظام بین‌المللی حقوق بشر معاصر» در سال ۱۳۹۱ در مجله علمی و پژوهشی دین و ارتباطات و ترجمه انگلیسی آن نیز در مجله علمی - پژوهشی حکمت در کانادا انتشار یافته است. این مقاله می‌خواهد بررسی کند که آیا با وجود واگرایی‌های سیاسی و اقتصادی در جهان اسلام، کشورهای اسلامی می‌توانند در گفتمان حقوق بشر راهبرد واحدی را اتخاذ کنند؟ این مقاله استراتژی کشورهای اسلامی را در تعامل با نظام بین‌المللی حقوق بشر در دوره‌های مختلف بررسی کرده است.

مقاله ششم با عنوان «حقوق انسان یا حقوق ادیان؟» ابتدا در سال ۱۳۹۰ در سمینار حقوق ادیان ارائه شد. مجموعه مقالات این سمینار در سال ۱۴۰۰ از سوی پژوهشگاه فرهنگ و ندیشه اسلامی انتشار یافت.

در طی دو دهه گذشته جدال بر سر تعارض میان آزادی بیان و رعایت حقوق دینداران، مناسبات دولت‌های غربی و کشورهای اسلامی را تحت تأثیر قرار داد. این رویارویی فرهنگی مجامع بین‌المللی و به خصوص ارکان مختلف سازمان ملل را به آوردگاه مبارزه حقوقی و سیاسی میان اردوگاه اسلامی و غربی تبدیل کرد. در این جدال فکری، کشورهای اسلامی کوشیدند با کاربست سازوکارهای موجود در نظام بین‌المللی حقوق بشر حرمت ادیان را پاس دارند. حال آنکه کشورهای غربی تأکید داشتند که ساز و کارهای حقوق بشری برای حمایت از حقوق افراد است و نه حمایت از حقوق ادیان. نویسنده در این مقاله ابعاد این منازعه حقوقی را بررسی کرده است.

مقاله هفتم با عنوان «گناه آدم و کرامت انسان» ابتدا در سال ۱۳۹۱ در سمینار بین‌المللی کرامت انسان از نگاه اسلام و مسیحیت ارتدوکس (آتن) ارائه شد و برای نخستین بار در این مجموعه انتشار می‌یابد. این مقاله می‌خواهد نسبت مفهوم حقوقی کرامت ذاتی انسان را با گناه اولیه آدم در الاهیات دینی اسلامی و مسیحی مطالعه کند. در بخش نخست مفهوم کرامت ذاتی بشر را بررسی و در بخش دوم تأثیر گناه اولیه آدم را بر کرامت ذاتی انسان

مطالعه خواهیم کرد. در بخش سوم مفهوم کرامت ذاتی و کرامت اکتسابی انسان را در پرتو آیات قرآن کریم بررسی کرده و نشان داده‌ایم که در سنت اسلامی ضمیر انسانی مانند لوح سفیدی است که گناه اولیه آدم بر آن نقشی باقی نگذاشته است..

مقاله هشتم با عنوان «از حقوق طبیعی تا حق‌های طبیعی، جستاری در باب بنیان‌های کلامی حقوق بشر» برای تقدیم به جشن‌نامه استاد پیشکسوت حقوق بشر، جناب آقای دکتر مهرپور تدوین شده است و برای تکمیل مباحث در این مجموعه تقدیم می‌شود.

در ادبیات حقوقی درباره نظریه حقوق طبیعی و ارتباط آن با اندیشه حقوق بشر اختلاف نظر وجود دارد. برخی معتقدند که حقوق بشر مفهومی نوین است که پس از جنگ جهانی دوم به ظهور رسیده و در منشور سازمان ملل متحد و اعلامیه جهانی حقوق بشر تجلی یافته است. دسته دیگری اعتقاد دارند که حقوق بشر از تکامل نظریه حقوق طبیعی برآمده و در اندیشه‌های فلسفی و کلامی گذشته ریشه دارد. برای مطالعه این مسأله، نویسنده ابتدا با رویکردی زبان‌شناسی به ریشه این اختلاف نظر اشاره خواهد کرد و در ادامه با تمایز میان حقوق طبیعی و حق‌های طبیعی، سیر تحول مفهوم حقوق طبیعی را در دوره باستان، میانه و جدید دنبال خواهد کرد. این مقاله استدلال می‌کند که حقوق طبیعی از دیرباز بر مبانی الاهیاتی استوار بوده است، اما، در عصر روشنگری این مفاهیم از بنیان‌های کلامی و مبانی معرفتی خود جدا شده و در نتیجه، حلقه ارتباط حقوق بشر با حقوق طبیعی مفقود شده است. با این حال، باید اذعان کرد که نهضت اصلاح دین یکی از منابع مدرن‌تیه بوده و اسناد حقوق بشری نیز از تأثیرات مکتب حقوق طبیعی بی‌نصیب نمانده است. چنانکه، اندیشمندان مسلمان نیز کوشیده‌اند با رایه خوانش‌های تازه‌ای از حقوق طبیعی، سهم تاریخی خود را در توسعه آن ایفا کنند و به باور نویسنده، تبیین مبانی حقوق بشر در جهان اسلام تنها با ژرف‌اندیشی در این میراث فکری ممکن خواهد شد.. این مقاله نارسایی‌های رایج و ابهامات متداول در ادبیات موجود به زبان فارسی را درباره مفهوم حقوق طبیعی بررسی کرده است.

مقاله نهم با عنوان «آزادی دین و اشغال عراق از نگاه حقوق بین‌الملل» مقاله‌ای تحقیقی

است که در سال ۱۳۸۲ در فصلنامه مطالعات خاورمیانه انتشار یافت (فصلنامه مطالعات خاورمیانه، سال دهم، شماره ۳، زمستان ۱۳۸۲، ۷۰-۴۳). این مقاله موضوع آزادی دین و تبشیر دینی را از نگاه مقررات بین‌المللی مطالعه می‌کند و به ویژه به اقدامات تبشیری سازمان‌های امدادی غرب در دوران اشغال عراق پرداخته است. اشغال عراق و مسئولیت نیروهای ائتلاف در خصوص حقوق و آزادی‌های مردم ساکن در سرزمین‌های اشغالی، بحث‌های فراوانی را میان حقوقدانان دامن زده است. هر چند رعایت آزادی دین در سرزمین‌های تحت اشغال در کنوانسیون‌های بین‌المللی به رسمیت شناخته شده است، اما فعالیت سازمان‌یافته گروه‌های تبشیری که همسو با نگرش سیاستمداران آمریکایی در دوران اشغال عراق صورت گرفت، بیانگر عدم اهتمام به رعایت مقررات حقوق بشر دوستانه است. مقاله دهم با عنوان «تنوع فرهنگی و جهان‌شمولی حقوق بشر» نوشته کریستینا م. سرنا از زبان انگلیسی ترجمه و در سال ۱۳۷۶ در شماره ۲۲ مجله «نامه فرهنگ» انتشار یافته است. امیدوارم این مجموعه برگ تازه‌ای و شاید سخن نوی بر ادبیات موجود در باب مسایل حقوق بشر به زبان فارسی افزوده باشد. چنانچه این مجموعه و این کنکاش فکری و اهتمام نویسنده توانسته باشد ضرورت گفتگوی صریح و صمیمانه درباره گفتمان بین‌المللی حقوق بشر را به محققان و دانشجویان و فعالان این عرصه ارائه کند، به هدف خود نایل آمده است.

محمدحسین مظفری

تهران، پاییز ۱۴۰۱

